

Rezumat al lucrării de disertație cu titlul

„Performanțele lingvistice ale elevilor maghiari din România și mediul social”

elaborată de drd. Gergely Erzsébet-Emese

Cuvinte cheie: performanțe lingvistice (maghiare), mediu social, mediu lingvistic, obiceiuri de citire, diferențe de gen

Prezenta lucrare abordează relația dintre performanțele lingvistice ale elevilor maghiari din România și mediul social.

Alegerea temei a fost motivată de necesitatea de a avea date palpabile despre nivelul de cunoștințe, aptitudini și competențe lingvistice în limba maternă a elevilor maghiari din România, o competență cheie în procesul de învățare și în obținerea rezultatelor școlare. Anchetele PISA, la care participă și România din anul 2000 nu abordează performanțele minorităților, astfel s-a realizat prezenta anchetă.

Ancheta face parte dintrun șir de mai multe anchete, care au vizet diferite elemente ale competențelor lingvistice în limba maternă: s-a realizat o anchetă de ortografie, și una care viza competențele de exprimare scrisă a elevilor maghiari.

Scopul lucrării a fost acela de a scoate la iveală impactul mediului socio-lingvistic asupra performanțelor lingvistice ale elevilor, oferind pe de o parte o imagine de ansamblu asupra rezultatelor școlare ale elevilor, dar și un posibil punct de plecare celor care lucrează la elaborarea/reformarea programelor școlare.

Ipotezele de lucru de la care s-a pornit s-au formulat în baza concluziilor multor anchete și teorii: și anume că mediul social influențează performanțele elevilor. Folosind acest punct de plecare am căutat să identificăm acele factori ale mediului social care influențează cel mai mult rezultatele elevilor, dar am dorit să vedem în ce măsură influențează situația minoritară, mai

concret bilingvismul performanțele lingvistice în limba maternă ale elevilor maghiari din România.

Introducerea prezintă contextul în care s-a realizat ancheta, și structura pe scurt a prezentei lucrări.

Într-un prim capitol se prezintă primele anchete și primele teorii referitoare performanțele lingvistice ale elevilor și mediu social. Astfel am văzut că de la primele studii de acest tip ale lui Bernstein s-a formulat ideea de reproducției și transmiterii socio-culturale. Deși noțiunile lui de bază de coduri lingvistice și clase sociale nu s-au folosit în forma folosită de el, ideea reproducției și transmiterii socio-culturale a fost dus mai departe, dezvoltat și nuanțat de mulți alți cercetători.

Tot în acest capitol tratează apariția teoriei etnofrafice al dezavantajului lingvistic, potrivit căreia diferențele rezultatelor școlare asociate diferențelor sociale se explică în primul rând (chiar dacă nu exclusiv) prin diferențele socializării lingvistice, prin diferențel limbajului folosit, prin diferențele competențelor de comunicare caracteristice comunității din care provine copilul. În această concepție nu este vorba doar de două coduri lingvistice diferite, care caracterizează două clase sociale, ci de totalitatea mijloacelor lingvistice, al modalităților de folosire al limbii atât în scris cât și oral de către comunitate și individ.

Acest capitol se încheie cu teoriile capitalului cultural.

Se tratează teoriile lui Bourdieu referitor la diferite capitaluri, cu accent pe formele capitalului cultural, și rolul jucat de acesta în rezultatele școlare ale elevilor. Se prezintă concluziile lui referitor la rolul sistemului de învățământ în reproducerea socială și legitimarea ei, dar și rolul jucat de limbaj (în special de limbajul academic) în acest proces de transmitere și legitimare socială.

Se prezintă și teoria lui DiMaggio care duce mai departe și nuanțează teoria capitalului cultural și rolul jucat acesteia în obținerea rezultatelor școlare ale lui Bourdieu. El a constatat diferențe de gen în atitudinile copiilor față de acumularea capitalului cultural, în participarea / consumul diferitelor activități și evenimente culturale, precum și o diferență în rolul jucat de

capitalul cultural și strategiile de mobilitate al fetelor și al băieților. În anumite cazuri a constatat o asociere și între atitudinile față de acumularea capitalului cultural și statusul social al familiei din care provine tânărul.

Teoria lui Coleman adaugă o notă explicativă teoriei lui DiMaggio, el considerând că adolescenții rebeli au o atitudine mai negativă față de activitățile considerate „conformiste” din cadrul școlii, în timp ce fetele nu prezintă aceeași atitudine negativă.

Capitolul trei prezintă primele cercetări educaționale cu privire la rezultatele școlare și egalitatea de șanse educaționale ale minorităților etnice. Acest tip de anchete a apărut în Statele Unite, fiind concentrate pe asimilarea imigranților și integrarea lor. Aceste anchete au fost interesante din punctul de vedere al prezentei lucrări în măsura în care în aceste teorii erau incluse și performanțele lingvistice.

Modelul anchetelor americane presupune o majoritate primitoare și o minoritate imigrantă, care se integrează preluând normele și valorile majorității. În acest model imigranții trebuie să fie partea activă, care se acomodează și se integrează, fiind vorba de fapt de un proces ireversibil de asimilare, realizabilă prin dobândirea competențelor lingvistice. Anchetela au scos la iveală o inegalitate de șanse educaționale persistentă, la care s-au dat mai multe explicații, dar care nu au reușit să schimbe situația.

Teoria lui Ogbu este tratată detaliat la sfârșitul capitolului, deoarece pe de o parte aduce un nou model de anchetare, prin care reușește să explice diferențele rezultatelor școlare ale elevilor aparținând diferitelor minorități de imigranți, iar pe de altă parte deoarece modelul lui s-a folosit și în Europa, existând și aplicații asupra minorității maghiare din România.

Capitolul patru al lucrării prezintă performanțele lingvistice și mediul social în literatura de specialitate.

În prima parte a acestui capitol sunt prezentate schimbările radicale care au intervenit în anchetele educaționale prin apariția și folosirea în anchete a computerului, și ca urmare prin apariția marilor anchete internaționale cum ar fi PISA și PIRLS. Au apărut posibilități noi, cum ar fi realizarea unor anchete cuprinzând mai multe state, diferite sisteme de învățământ, compararea rezultatelor și eficienței diferitelor sisteme de învățământ, urmărirea tendințelor și

schimbărilor intervenit în timp etc. Acest capitol prezintă raționamentele organizatorilor, definiția noțiunilor de bază (de ex ce se înțelege în aceste anchete prin performanțe lingvistice), metodele și instrumentele lor de cercetare, și desigur rezultatele cercetărilor. Metodele și instrumentele de cercetare sunt interesante deoarece ancheta care stă la baza acestei lucrări s-a inspirat (și) din aceste metode și instrumente. Am insistat pe anchetele PISA, deoarece România participă la aceste anchete, în eșantionul românesc fiind incluse și elevi/clase/școli maghiare, deci rezultatele obținute sunt și rezultatele elevilor maghiari. Totuși, rapoartele PISA nu vorbesc despre rezultatele minorităților (nici în cazul României, nici în cazul altor țări care au minorități entice), ceea ce face necesară prezenta anchetă pentru a avea o imagine de ansamblu asupra performanțelor lingvistice ale elevilor maghiari.

A doua parte a acestui capitol prezintă studii referitoare la elevii maghiari din România. Aceste studii au diferite abordări și prelucrează o varietate de probleme ale învățământului limba maghiară din România. Studiile care abordează teme care într-o măsură mai accentuată apar și în prezenta lucrare sunt prezentate mai pe larg, cele care doar ating probleme tratate aici, sunt amintite mai succint.

Printre aceste studii se prezintă aplicarea teoriei și modelului lui Ogbu asupra elevilor maghiari din județul Bihor de către Adrian Hatos, punctul slab al acestui studiu și concluziile la care a ajuns autorul prin compararea rezultatelor școlare ale elevilor de etnie maghiară respectiv română.

De asemenea este prezentat detaliat studiul lui Magyari Tivadar despre motivațiile alegerii limbii de studiu de către familiile de etnie maghiară.

În acest capitol apar și două lucrări în primul rând demografice, ale lui Kiss Tamás și Veres Valér, care tratează problema nivelului de educație al populației țării, și implicit al populației maghiare, întrucât ancheta tratează și realitatea dintre nivelul de educație al părinților și performanțele lingvistice în limba maghiară.

Sunt prezentate pe scurt și articolele care tratează teme educaționale având la bază cercetarea MOZAIK referitor la tinerii maghiari. În aceste studii vedem câteva constatări despre inegalitățile școlare, despre relația dintre nivelul de educație al părinților și succesul școlar, și despre proiectele de continuare a studiilor.

Spre sfârșitul capitolului sunt amintite studiile unui grup de cercetători de la Universitatea Babeș-Bolyai, Departamentul de Asistență Socială, care au realizat o cercetare dedicată succesului școlar și factorilor psiho-sociali, care focusează la identificarea grupurilor vulnerabile.

Capitolul se încheie cu câteva studii prezentate la diferite conferințe organizate de Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, având ca temă bilingvismul școlar.

Capitolul cinci prezintă ipotezele lucrării, și raționamentele care stau la baza acestor ipoteze.

În capitolul șase găsim metodologia cercetării. Sunt prezentate pe scurt anchetele anterioare realizate de același grup de lucru, metodele și instrumentele de cercetare, eșantionul, metodele de colectare și prelucrare a datelor.

Capitolul 7 conține rezultatele anchetei. Primul subcapitol prezintă caracteristicile rețelei școlare maghiare din România, după care urmează câteva caracteristici generale ale elevilor maghiari. Subcapitolul 3 prezintă rezultatele generale ale anchetei, iar subcapitolele care urmează nuanțează aceste rezultate în funcție de tipul de localitate al școlii frecventate de elevi respectiv tipul de localitate al domiciliului lor, în funcție de regiunea etno-demografică și mediul lor lingvistic, a obiceiurilor de citire, a genului, precum și în funcție de nivelul de studii al părinților. Am analizat și relația dintre rezultatele obținute și planurile de viitor, iar în cazul celor doresc să-și continue studiile după obținerea diplomei de bacalaureat, am verificat cum ce factori favorizează sau defavorizează alegerea unei limbi de studiu sau a alteia.

Prelucrarea datelor prin metode statistice bivariante este urmată o analiză multivariată cu metoda regresiei lineare. Am folosit două modele de regresie pentru cele două tipuri de indicatori ai performanțelor lingvistice, ambele testate și fără și cu controlul variabilelor care măsoară numărul cărților citite de către elevi.

Capitolul 8 conține concluziile, care sunt următoarele:

Elevii din sistemul de învățământ românesc dau dovadă de performanțe lingvistice destul de slabe, atât la examenele naționale cât și în cadrul anchetelor internaționale (PIRLS, PISA). Pe

acest fapt s-a bazat prima ipoteză, conform căreia și elevii maghiari vor da dovadă de performanțe lingvistice destul de slabe. Rezultatele lor dovedesc, că în momentul în care sunt puși într-o situație în care ar trebui să aplice cunoștințele lor în mod practic, iar cunoștințele lor teoretice nu sunt verificate în modul și în forma în care se obișnuiește la clasă, ei se descurcă foarte slab.

Performanțele lingvistice ale fetelor sunt superioare performanțelor băieților. Această superioritate ale fetelor se manifestă atât în clasa a 7-ea cât și în clasa a 11-ea, în toate regiunile, în toate tipurile de localitate, în toate tipurile de școală. Căutând o explicație pentru această performanță lingvistică a fetelor, am pornit de la teoria lui Bourdieu și al lui DiMaggio referitor la relația dintre capitalul cultural și rezultatele școlare.

În conformitate cu teoria lui DiMaggio, într-adevăr fetele s-au dovedit mai interesați de acumularea capitalului cultural încorporat: în mod constant ele citesc mai mult decât băieții (fetele citesc mai mult atât în clasa a VII-ea cât și în clasa a XI-a, atât în limba maghiară, cât și în limba română, indiferent de regiune, de tipul de localitate sau de tipul școlii). Deci, dintr-un motiv sau altul, acumularea de capital cultural încorporat este mai important pentru fete decât pentru băieți, ele investesc mai mult în acumularea acestui tip de capital de-a lungul anilor. Ancheta noastră nu a relevat cauzele care duc la această diferență între atitudinea fetelor și a băieților față de citit, este posibilă explicația lui Coleman, conform căreia adolescenții rebeli au o atitudine mai negativă față de toate activitățile considerate „conformiste”, în care se încadrează și cititul, în timp ce la fete în adolescență nu se manifestă această atitudine negativă.

Avantajul fetelor nu se limitează doar la performanțele lingvistice materne și la citit – este un fapt constatat atât de Adrian Hatos, cât și de Papp Z. Attila (Hatos studiind rezultatele școlare pe baza mediilor obținute la sfârșitul clasei a VII-ea, iar Papp Z. în legătură cu planurile de viitor ale tinerilor maghiari de a-și continua studiile după obținerea diplomei de bacalaureat.

După cum a constatat și DiMaggio nivelul de educație al părinților are o oarecare influență asupra rezultatelor obținute de elevi (deși el vorbește doar de nivelul de educație al tatălui, noi am inclus nivelul de educație al ambilor părinți): copii părinților fără bacalaureat sunt mai puțin interesați de citit și performează mai slab decât copii părinților cu studii medii sau

superioare (acest lucru este valabil și referitor la nivelul de educație al mamei, nu numai la cel a tatălui).

Totodată e posibil ca, copiii părinților cu nivel de studii superioare (cu un status social mai înalt) să se orienteze spre alte activități culturale, nu cele solicitate și apreciate în școală (cum e cititul).

Noutatea acestei anchete o constituie dimensiunea de minoritate: am fost curioși dacă situația minoritară a elevilor, în special bilingvismul afectează sau nu performanțele lingvistice materne. Datele au relevat faptul că, atât regiunea etno-demografică cât și cea lingvistică influențează atât înțelegerea și interpretarea textului în limba maternă, cât și obiceiurile de citire al elevilor. Dacă la nivel gimnazial elevii din regiunea preponderent maghiară se dovedesc a fi cei mai buni performeri, la nivel liceal, cele mai bune performanțe sunt obținute de elevii din regiunea mixtă. Se pare că, atunci când bilingvismul ajunge la un anumit nivel, ajută înțelegerea și interpretarea textului în limba maternă. Totuși, dacă limba maternă este dominată efectiv de folosirea unei alte limbi (cum e în regiunea preponderent română), performanțele lingvistice materne au de suferit.

Bilingvismul își pune amprenta și asupra obiceiurilor de citire. Prezența limbii române în viața elevilor îi stimulează să citească mai mult în limba română. Totuși în regiunea preponderent română va fi cea în care se citește cel mai mult în limba română, ci regiunea mixtă. Și de această dată se dovedește importantă ca limba maternă să nu fie dominată efectiv de prezența / folosirea unei alte limbi.

Se pare că este valabilă și la elevii maghiari din România constatarea lui DiMaggio și Mohr referitor la asocierea dintre capitalul cultural al elevilor și nivelul de educație pe care o vor atinge. Cel puțin așa se conturează din planurile de viitor al elevilor: cei care doresc să-și continue studiile au citit mai mult, și au obținut rezultate mai bune decât cei care nu au asemenea planuri – adică elevii care performează mai bine și au acumulat un capital cultural incorporat mai mare planifică atingerea unui nivel mai înalt de educație, decât cei care nu au acumulat acest tip de capital.

Dacă performanțele lingvistice ale elevilor și capitalul cultural acumulat influențează decizia privitoare la nivelul de educație pe care vor s-o atingă, mediul lingvistic influențează

limba în care elevii maghiari doresc să-și continue studiile: deși majoritatea dorește să-și continue studiile și la următorul nivel de educație în limba maternă, prezența mai accentuată a limbii române în relațiile cotidiene ale elevilor duce la o creștere ușoară a procentului elevilor care doresc să-și continue studiile în limba română. Altfel spus: elevii maghiari care folosesc efectiv limba română (și nu doar la ora de limbă română de la școală), sunt mai tentați să și studieze în limba română.

Lucrarea mai conține bibliografia folosită în elaborarea lucrării, și anexele cu instrumentele cercetării, cu lista școlilor trase la sorți inițial respectiv cele care au participat efectiv la anchetă, baremul de corectare al lucrărilor.

CUPRINSUL LUCRĂRII

1. Introducere.....	5
2. Relația dintre rezultatele școlare – mediu social – limbaj în cercetările de la jumătatea sec. XX.....	10
2.1. Basil Bernstein – rezultate școlare, mediu familial și limbajul vorbit.....	10
2.2. Shirley B. Heath – mediul familial și socializarea lingvistică.....	12
2.3. Bourdieu și teoria capitalului cultural.....	14
3. Primele cercetări privind rezultatele școlare ale minorităților din alte țări.....	21
4. Performanțele lingvistice și mediul social în literatură de specialitate.....	26
4.1. Anchetele PIRLS.....	26
4.2. Anchetele PISA.....	30
4.2.1. Prezentarea anchetelor PISA.....	30
4.2.2. Minoritățile etnice în anchetele PISA.....	33
4.3. Minoritatea maghiară și educația.....	35
4.3.1. Rezultatele cercetărilor din România.....	35
5. Ipoteze.....	46

6. Prezentarea metodologiei cercetării.....	49
6.1. Definiția performanțelor lingvistice.....	49
6.2. Cercetări anterioare ale grupului de lucru.....	51
6.3. Metodele și instrumentele de cercetare.....	53
6.4. Alegerea textelor și alcătuirea exercițiilor.....	55
6.5. Chestionarul	56
6.6. Metode de colectare și prelucrare a datelor.....	61
7. Rezultatele anchetei: prezentarea performanțelor lingvistice ale elevilor maghiari din România în context socio-demographic și regional.....	62
7.1. Câteva caracteristici ale rețelei școlare maghiare și al populației de elevi participanți în anchetă.....	62
7.2. Caracteristici generale ale populației de elevi participanți în anchetă.....	64
7.3. Rezultate generale	66
7.4. Influența tipului de localitate asupra performanțelor lingvistice.....	68
7.4.1. Performanțele elevilor și tipul de localitate al domiciliului.....	68
7.4.2. Performanțele lingvistice ale elevilor și tipul de localitate al școlii.....	69
7.5. Mediul etno-lingvistic și performanțele lingvistice ale elevilor.....	71
7.5.1. Regiunea etno-demografică și performanțele lingvistice ale elevilor.....	71
7.5.2. Mediul lingvistic și performanțele lingvistice ale elevilor	73
7.6. Citire, lectură.....	74
7.6.1. Obiceiurile de citire.....	74
7.6.2. Obiceiurile de citire pe regiuni etno-demografice și mediu lingvistic.....	75
7.7. Performanțele elevilor în funcție de gen.....	80
7.7.1. Obiceiurile de citire în funcție de gen	82
7.8. Nivelul de studii al părinților.....	89
7.9. Continuarea studiilor și limba de studiu aleasă.....	94
7.10. Analiza multivariată cu modele de regresie lineară a performanței elevilor în interpretarea textelor.....	102
7.10.1. Model de regresie lineară pentru explicarea performanței pentru rezultatele obținute la textul literar de ficțiune.....	105

7.10.2. Model de regresie lineară pentru explicarea performanțelor la textul informativ.....	110
7.10.3. Model de regresie pentru explicarea numărului de cărți citite în limba maghiară și în limba română.....	114
8. Concluzii	117
Bibliografie	120
Anexe.....	134
Anexa nr. 1. Scrisoarea adresată profesorilor de limbă și literatura maghiară....	134
Anexa nr. 2.A. Textul literar pentru clasa a XI-a (în limba română - Poetul)....	136
Anexa nr. 2.B. Textul literar pentru clasa a XI-a (în limba maghiară).....	142
Anexa nr. 3. Chestionarul pentru elevii de clasa a XI-a.....	153
Anexa nr. 4. Textul literar pentru elevii de clasa a VII-a.....	158
Anexa nr. 5. Textul informativ pentru elevii de clasa a VII-a.....	161
Anexa nr. 6. Chestionarul pentru elevii de clasa a VII-ea.....	165
Anexa nr. 7. Lista școlilor generale și a liceurilor care au primit chestionarul, alese prin tragere la sorți.....	169
Anexa nr. 8. Lista școlilor generale care au participat efectiv la studiu după suplimentarea tragerii la sorți.....	173
Anexa nr. 9. Lista liceelor care au participat efectiv la studiu după suplimentarea tragerii la sorți.....	176
Anexa nr. 10. Baremul de corectare al exercițiilor aferente textului literar (Karinthy Frigyes: Röhög az egész osztály), clasa a VII-ea.....	178